

## آیین نامه اجرایی کارهای سخت و زیان آور

هیات وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۰/۱۲/۲۲ بنابه پیشنهادی مشترک شماره ۱۲۹۰۲۶ مورخ ۸۰/۱۲/۱۹ وزارتخانه‌های کار و امور اجتماعی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان تامین اجتماعی و به استناد بند (۵) جزء (ب) ماده واحده قانون اصلاح تبصره (۲) الحاقی ماده (۷۶) قانون اصلاح مواد (۷۲) و (۷۷) و تبصره ماده (۷۶) قانون تامین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ و الحاق دو تبصره به ماده (۷۶) - مصوب ۱۳۷۱ - مصوب ۱۳۸۰ - آیین‌نامه اجرایی بند یاد شده را به شرح زیر تصویب نمود:

**ماده ۱:** کارهای سخت و زیان آور کارهایی است که در آنها عوامل فیزیکی، شیمیایی، مکانیکی و بیولوژیکی محیط کار غیراستاندارد بوده و در اثر اشتغال بیمه شده تنشی به مراتب بالاتر از ظرفیت‌های طبیعی (جسمی و روانی) در وی ایجاد می‌شود که نتیجه آن بروز بیماری شغلی و عوارض ناشی از آن می‌باشد. مشاغل سخت و زیان آور موضوع این ماده به دو گروه تقسیم می‌شوند:

**الف -** مشاغلی که صفت سخت و زیان آوری با ماهیت شغلی وابستگی داشته اما می‌توان با بکارگیری تمهیدات بهداشتی، ایمنی و تدابیر فنی مناسب توسط کارفرما سختی و زیان آوری آنها را حذف نمود.

**ب -** مشاغلی که ماهیتاً سخت و زیان آور بوده و با بکارگیری تمهیدات بهداشتی، ایمنی و تدابیر فنی توسط کارفرما، صفت سخت و زیان آوری آنها کاهش یافته ولی کماکان سخت و زیان آوری آنها حفظ می‌گردد.

**ماده ۲:** تعیین سخت و زیان آور بودن مشاغل موضوع ماده (۱) و نوع آن (گروه «الف» و گروه «ب») در هر کارگاه با بررسی سوابق، انجام بازدید و بررسی شرایط کار توسط کارشناسان بهداشت حرفه‌ای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و بازرسان وزارت کار و امور اجتماعی و با تایید توسط کمیته استانی موضوع این آیین نامه انجام می‌گیرد. تبصره - کارفرمایان کارگاه‌ها مکلفند با کارشناسان و بازرسان موضوع این ماده همکاری و مدارک مورد نیاز را در اختیار آنان قرار دهند.

**ماده ۳:** کارفرمایان کلیه کارهای سخت و زیان آور که تمامی یا برخی از کارهای آنها سخت

و زیان آور می‌باشند مکلفند اقدامات زیر را انجام دهند:

۱ - کارفرمایان کارگاه‌های تاسیس شده، تا تاریخ قانون یاد شده مکلفند حداکثر ظرف ۲ سال از تاریخ مزبور، نسبت به ایمن سازی عوامل و شرایط محیط کار مطابق حد مجاز و استانداردهای مشخص شده در قانون کار و آیین نامه های مربوط (مصوب شورای عالی حفاظت فنی) و سایر قوانین موضوعه در این زمینه اقدام نمایند.

در مورد کارگاه‌هایی که پس از تصویب قانون یاد شده ایجاد می‌گردد کارفرمایان مربوط مکلفند گواهی لازم را از وزارتخانه‌های کار و امور اجتماعی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مبنی بر رعایت ایمنی بهداشت و استاندارد بودن آنها طبق قانون کار اخذ نمایند. اجازه فعالیت این قبیل کارگاه‌ها مشروط به ارایه گواهی مزبور می‌باشد.

۲ - کارفرمایان مکلفند شاغلین در کارهای سخت و زیان آور را حداقل سالی یک بار به منظور آگاهی از روند سلامتی و تشخیص به هنگام بیماری و پیشگیری از فرسایش جسمی و روحی آنان توسط مراکز بهداشتی و درمانی مورد معاینه قرار داده و نتیجه را در پرونده‌های مربوط ضبط و یک نسخه از آن را به سازمان تامین اجتماعی ارایه نمایند.

۳ - تغییر شغل بیمه شده که در معرض فرسایش جسمی و روحی ناشی از اشتغال در کارهای سخت و زیان آور باشد براساس مقررات پیش بینی شده در قانون کار صورت می‌گیرد.

۴ - معاینات قبل از استخدام طبق ماده (۹۰) قانون تامین اجتماعی - مصوب ۱۳۵۴ - انجام می‌گردد.

ماده ۴: به استناد تبصره (۱) ماده (۹۶) قانون کار مقررات و ضوابط انجام معاینات پزشکی موضوع ماده (۳) این آیین نامه اعم از قبل از استخدام و ادواری اختصاصی و هرگونه معاینه پزشکی دیگر در این ارتباط مطابق با دستورالعمل‌ها و آیین نامه‌های جاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خواهد بود.

تبصره - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است تمهیدات لازم برای اعلام نتایج معاینات موضوع این ماده متناسب با شرح وظایف سازمان‌های ذیربط بعمل آورد.

ماده ۵: حذف صفت سخت و زیان آوری کار در اثر بکارگیری تمهیدات بهداشتی، ایمنی و تدابیر فنی توسط کارفرما بعد از گذشت «۲» سال از تاریخ تصویب قانون در هر کارگاه و

خروج شغل از شمول این آیین نامه و یا استمرار سخت و زیان آوری کار، پس از اعلام نتایج بازدید و بررسی شرایط کار توسط کارشناسان موضوع ماده (۲) این آیین نامه و تایید کمیته استانی کارهای سخت و زیان آور انجام می‌گیرد.

تبصره - وزارتخانه‌های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و کار و امور اجتماعی مکلفند گزارش بازدید خود را از کلیه کارگاه‌هایی که تمام یا برخی از مشاغل آنها سخت و زیان‌آور تشخیص داده شده است را به کمیته استانی مربوط ارائه نمایند.

ماده ۶: در صورتی که گزارش کارشناسان موضوع ماده (۵) این آیین نامه پس از تایید کمیته استانی حاکی از عدم کاهش یا حذف عوامل زیان آور و بیماری‌زا محیط کار ظرف مهلت مقرر در قانون باشد اقدامات لازم برحسب مورد مطابق قانون کار از سوی وزارتخانه‌های کار و امور اجتماعی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بعمل خواهد آمد.

ماده ۷: سیاستگذاری کشوری کارهای سخت و زیان آور موضوع این آیین نامه، ارزیابی مجدد مشاغلی که بدو سخت و زیان آور تعیین شده‌اند ولی براساس اطلاعات بعدی نیاز به بازنگری دارند، ایجاد هماهنگی و نظارت بر عملکرد و رسیدگی به درخواست کمیته‌های استانی موضوع ماده (۸) این آیین نامه و تعیین مشاغل سخت و زیان آور در تاسیسات ملی و مهم مانند نیروگاه‌ها و پالایشگاه‌ها و به عهده شورایی عالی حفاظت فنی خواهد بود.

تبصره - مدیرعامل سازمان تامین اجتماعی و نماینده وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با حق رای در زمینه کارهای سخت و زیان آور عضو شورایی عالی حفاظت فنی از تاریخ تصویب این آیین‌نامه خواهند شد.

ماده ۸: به منظور تشخیص و تطبیق مشاغل سخت و زیان آور کمیته استانی متشکل از اعضای زیر در هر استان تشکیل می‌گردد:

- ۱ - مدیرکل کار و امور اجتماعی استان به عنوان رییس کمیته.
- ۲ - معاون بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی دانشگاه.
- ۳ - مدیرکل تامین اجتماعی استان.
- ۴ - یک نفر بازرس کار با معرفی اداره کل کار و امور اجتماعی استان.
- ۵ - کارشناس مسئول بهداشت حرفه‌ای با معرفی مدیریت درمان تامین اجتماعی استان.
- ۶ - یک نفر کارشناس بهداشت حرفه‌ای با معرفی رییس دانشکده علوم پزشکی و بهداشت

درمان استان.

تبصره ۱- حضور نماینده بیمه شده و کارفرما در جلسات بدون حق رای بلامانع می‌باشد.  
تبصره ۲- جلسات کمیته‌های استانی در اداره کل کار و امور اجتماعی تشکیل و با حضور «۵» نفر از اعضاء رسمیت می‌یابد و تصمیمات جلسه با اکثرین آراء حاضرین معتبر و لازم‌الاجرا می‌باشد.

تبصره ۳- در استان‌هایی که دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مستقل وجود دارد در صورت طرح پرونده‌های مرتبط با منطقه تحت پوشش، کارشناس مسئول بهداشت حرفه‌ای معاونت بهداشتی دانشکده مزبور، جایگزین کارشناس مسئول بهداشت حرفه‌ای معاونت بهداشتی دانشگاه خواهد بود.

تبصره ۴- با تصویب کمیته استانی دعوت از افراد صاحب نظر و اساتید مربوط جهت شرکت در جلسات بدون حق رای بلامانع می‌باشد.

ماده ۹: وظایف کمیته‌های استانی به شرح زیر می‌باشد:

۱- تعیین و تطبیق مشاغل سخت و زیان آور با مواد این آیین نامه و اعلام به مراجع ذیربط و توجه ویژه به بانوان شاغل مشمول مشاغل سخت و زیان آور به خصوص در دوران بارداری و شیردهی.

۲- بررسی و تشخیص مشاغل موضوع ماده (۱) این آیین نامه که توسط بیمه شده، کارفرما یا سایر مراجع به عنوان مشاغل سخت و زیان آور معرفی شده و اعلام نتیجه به متقاضی و سازمان‌های ذیربط.

۳- بررسی مواردی که با اتخاذ تدابیر لازم حالت سخت و زیان آوری شغل یا مشاغل از بین رفته و در زمره مشاغل عادل درآمده‌اند و اعلام آن به مراجع ذیربط به منظور حذف مزایا و امتیازات و که به کار سخت و زیان آور تعلق گرفته است.

۴- بررسی و ارائه پیشنهاد مشاغل جدید برای طرح در شورای عالی حفاظت فنی برای تعیین سخت و زیان آور بودن و یا نبودن آن.

۵- اجرای سیاست‌ها و مصوبات شورای عالی حفاظت فنی.

تبصره - کارفرمایان کارگاه‌ها مکلفند با کمیته موضوع ماده (۹) این آیین نامه همکاری و مدارک مورد نیاز را در اختیار آنان قرار دهند.

ماده ۱۰: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است هر ساله حدود تماس شغلی عوامل بیماری زا را به شورایی عالی حفاظت فنی اعلام نماید شورایی عالی مذکور موظف است مراتب را به کمیته های استانی کارهای سخت و زیان آور جهت اجرا اعلام نماید.

ماده ۱۱: در صورت تشخیص کمیته استانی مبنی بر قرار گرفتن کار در عداد گروه (الف) و (ب) ماده (۱) این آیین نامه، کارفرما موظف است نسبت به حذف یا کاهش عوامل سختی و زیان آوری کار تا حد مجاز و تامین استانداردهای لازم مورد تایید مراجع ذیربط در مهلت مقرر اقدام نماید. در غیر این صورت هرگونه عارضه، حادثه و غرامت های ناشی از بیماری، از کارافتادگی و غیره به عهده کارفرما خواهد بود.

ماده ۱۲: علاوه بر کارهای سخت و زیان آور مشخص شده طبق مصوبات شورایی عالی حفاظت فنی، موارد تایید شده توسط کمیته استانی و موارد زیر نیز سخت و زیان آور شناخته می شوند.

۱ - کار در ندامتگاه ها و زندان ها.

۲ - مشاغل که مستقیماً در مراکز روان درمانی با بیماران روانی مرتبط هستند.

۳ - خبرنگاری.

ماده ۱۳: نحوه توالی و تناوب اشتغال در مشاغل سخت و زیان آور:

۱ - ایام زیر چنانچه در فواصل اشتغال به کارهای سخت و زیان آور واقع شود، به عنوان سابقه اشتغال در کارهای سخت و زیان آور محسوب می گردد.

الف - تعطیلات هفتگی.

ب - تعطیلات رسمی.

ج - ایام استفاده از مرخصی استحقاقی.

د - ایام استفاده از مرخصی بابت ازدواج یا فوت همسر، پدر، مادر و فرزندان به مدت ۳ روز با دریافت دستمزد در مورد مشمولان قانون کار.

ه - ایام استفاده از مرخصی استعلاجی یا استراحت پزشکی اعم از اینکه حقوق ایام مزبور توسط کارفرما پرداخت شود و یا اینکه بیمه شده از غرامت دستمزد ایام بیماری استفاده کرده باشد.

۲ - ایام و موارد زیر چنانچه در فواصل اشتغال بیمه شده به کارهای سخت و زیان آور

- واقع شود موجب زایل شدن توالی اشتغال وی در کارهای سخت و زیان آور نمی‌گردد.
- الف - ایام خدمت وظیفه سربازی (دوران ضرورت و احتیاط) مشروط بر اینکه بیمه شده حداکثر تا دو ماه پس از پایان خدمت به کار سابق خود برگشته و یا اینکه در کار دیگری که سخت و زیان آور شناخته شده مشغول به کار شده باشد و همچنین ایام آماده به خدمت. ب - دوران توقیف بیمه شده در صورتی که منتهی به محکومیت وی نگردد و یا اینکه کارفرما بر اساس تکلیف قانونی حقوق دوران مزبور را به بیمه شده پرداخت نماید.
- ج - ایام حالت تعلیق که به واسطه عوامل قهریه طبیعی و یا حوادث و مخاطرات اجتماعی (مانند سیل، زلزله، جنگ و آتش سوزی) که خارج از اراده کارفرما و بیمه شده بوده و در نتیجه آن کارگاه به طور موقت تعطیل می‌گردد.
- د - ایام استفاده از مقرری بیمه بیکاری مشروط بر اینکه بیمه شده قبل از اتمام و یا بلافاصله پس از اتمام دوره مزبور در مشاغلی که سخت و زیان آور شناخته شده مشغول به کار شده یا طبق این آیین نامه بتواند بازنشسته شود.
- ه - ایام خدمت در جبهه که به تایید مراجع ذی صلاح رسیده باشد.
- و - دوران اسارت یا محکومیت سیاسی که بیمه شده براساس آن به عنوان آزاده شناخته شده باشد.
- ز - ایام بلا تکلیفی بیمه شده که مستند به آرای صادره از سوی هیات‌های حل اختلاف و یا سایر مراجع قانونی منجر به پرداخت حقوق ایام مزبور شده باشد.
- ح - ایام استفاده از غرامت دستمزد ایام بیماری که در فاصله زمانی ۱۳۵۴/۵/۱۰ تا ۱۳۵۹/۴/۱ واقع شده باشد.
- ط - غیبت غیرموجه حداکثر به مدت ۱۰ روز در سال در مورد کارگاه‌های مشمول قانون کار یا براساس مقررات انضباطی، تخلفاتی و یا استخدامی مربوط در کارگاه‌های غیرمشمول قانون کار که منجر به اخراج، انفصال موقت و یا دایم نشده باشد.
- ۳ - ایام و موارد ذیل چنانچه در فواصل اشتغال بیمه شده به کارهای سخت و زیان آور واقع شود توالی اشتغال او را از بین برده و موجب تناوب اشتغال وی می‌گردد.
- الف - استفاده از مرخصی بدون حقوق به هر منظور و تحت هر عنوان.
- ب - اخراج، استعفاء، انفصال و بازخریدی.

ج - غیبت غیرموجه بیش از (۱۰) روز در هر سال در کارگاه‌های مشمول قانون کار یا براساس مقررات انضباطی، تخلفاتی و یا استخدامی مربوط در کارگاه‌های غیرمشمول قانون کار که منجر به اخراج، انفصال موقت و یا دایم شده باشد.

د - اشتغال در کارها و مشاغل عادی.

هـ - اشتغال در حرف و مشاغل آزاد.

و - بیمه اختیاری.

ز - بیکاری بدون دریافت مقرری بیکاری.

ح - سایر موارد مشابه.

ماده ۱۴: شرایط بازنشستگی در کارهای سخت و زیان آور:

۱ - بیمه شدگانی که حداقل ۲۰ سال سابقه کار متوالی یا ۲۵ سال سابقه کار متناوب و پرداخت حق بیمه در کارهای سخت و زیان آور را دارا باشند، بدون شرط سنی می‌توانند درخواست بازنشستگی از سازمان تامین اجتماعی نمایند.

۲ - چنانچه کمیسیون‌های پزشکی موضوع ماده (۹۱) قانون تامین اجتماعی قبل از رسیدن بیمه شده شاغل در کارهای سخت و زیان آور به سابقه مقرر در بند (۱) فوق، فرسایش جسمی و روحی وی را ناشی از اشتغال به کارهای سخت و زیان آور تشخیص و تایید نمایند.

۳ - این قبیل بیمه شدگان به صرف ارایه درخواست بازنشستگی مجاز به ترک کار نبوده و می‌باید احراز شرایط و استحقاق آنها جهت بازنشستگی پیش از موعد در کارهای سخت و زیان آور رسماً از سوی سازمان تامین اجتماعی به آنها ابلاغ شود و سپس ترک کار نمایند.

۴ - چنانچه بیمه شده شرایط استفاده از بازنشستگی پیش از موعد در کارهای سخت و زیان آور را طبق این آیین نامه احراز کند سازمان تامین اجتماعی مکلف است نسبت به برقراری مستمری وی از تاریخ ترک کار اقدام نماید.

۵ - بیمه شدگان شاغل که حداقل ۲۰ سال متوالی یا ۲۵ سال متناوب سابقه پرداخت حق بیمه در مشاغل سخت و زیان آور مربوط به قبل از تاریخ تصویب قانون را داشته باشند و یا در آینده شرایط مذکور را احراز نمایند می‌توانند درخواست بازنشستگی خود را با رعایت بند (۳) این ماده به سازمان تامین اجتماعی تسلیم نمایند.

ماده ۱۵: چنانچه فرسایش جسمی و روحی ناشی از اشتغال در کارهای سخت و زیان آور در اثر عدم رعایت بندهای (۱) و (۲) جزء (الف) ماده واحده قانون یاد شده تشخیص داده شود، سازمان تامین اجتماعی ضمن انجام تعهدات قانونی نسبت به بیمه شده، زیان و خسارت وارده را با توجه به ماده (۶۶) قانون تامین اجتماعی از کارفرمای مربوط مطالبه و وصول خواهد نمود.

ماده ۱۶: کارفرما مکلف است پس از احراز شرایط بازنشستگی بیمه شده شاغل در کارگاه وی، طبق این آیین نامه معادل چهاردرصد میزان مستمری برقراری بیمه شده نسبت به سنوات اشتغال او در مشاغل سخت و زیان آور را که توسط سازمان تامین اجتماعی محاسبه و مطالبه می‌گردد به طور یکجا به سازمان مزبور پرداخت نماید.

ماده ۱۷: آثار محدودیت‌ها و مزایای مندرج در قانون برای مواردی که بازنشستگی به موجب این آیین نامه ایجاد می‌شود منحصر به همان شغل در همان کارگاه خاص بوده و قابل تسری و تعمیم در دیگر شغل‌های مشابه در سایر کارگاه‌ها نمی‌گردد.

ماده ۱۸: اجرای مقررات این آیین نامه تا پایان مدت برنامه سوم می‌باشد.